

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Анна Славчева Кръстева,

Нов Български университет, департамент Политически науки

за докторската дисертация „Българските медии и бежанците: политики на репрезентация (Изследване в периода 2013-2017 г.)”

на Теодор Владимиров Спасов

за присъждане на образователната и научната степен “доктор”

по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки
(Журналистика – Медийни и комуникационни изследвания)

Когато множеството гражданите нямат пряк достъп до определен феномен, те изграждат своите образи и нагласи на основата на медийните репрезентации. Да докаже ключовата роля на медиите за информиране на обществеността, но и най-вече за формиране нагласи към новия феномен на бежанците е амбициозната цел на настоящето изследване. Дали, доколко и как е постигната тази амбициозна цел е предмет на настоящето становище.

Сред най-съществените позитивни страни на теоретичния дизайн и разгръщането му в изследването бих открила:

- Анализът на три типа дискурси – на политици, медии и журналисти – поозволява комплексен подход към политиката на репрезентации. Продуктивно е раздвояването на медийните репрезентации на два дискурса – колективния дискурс на медиите и индивидуалния дискурс на журналистите. Те са обхнати чрез различни методи – това, което авторът намира за наблюдение на електронни медии, и анализи на случаи за колективния дискурс на медиите, и интервюта – за гледната точка на журналистите. Това разграничение позволява журналистите да се разглеждат като актьори със собствена позиция, аналитична и критична рефлексия към медийната среда, към квалификацията на колегията им по отношение на нови явления като бежанската криза, към наличието/липсата на цензура и/или автоцензура.
- Най-солидният резултат от изследването е създаването на изключително богата емпирична база данни от медийни публикации по бежанската тема. Тя позволява да се правят с фактологична категоричност заключения като „По отношение на бежанците и търсещите уежище в периода 2013 – 2017 г. негативните отношения значително преобладават над неутралните и позитивните“ (с.334). Самата база

данни, щедро споделена от автора, е емпирична мина, която е отворена за множество други и различни анализи и интерпретации.

- Нормативният подход, който пронизва цялото изследване. Безотговорност е ключовата перспектива, която като червена нишка преминава през цялата дисертация и която поставя под критична лупа ролята на политическия и медийния дискурс за формиране на негативни нагласи спрямо бежанците. Сред позитивните резултати от тази критична перспектива ще открия два. Първият е диагнозата за “медийната безотговорност по отношение на темата бежанци“ (с. 334), както и идентифицирането и артикулирането ѝ в множество прояви: смесване на темата за бежанците с тази за тероризма, представянето на бежанец, имигрант и джихадист като синоними, враждебна реч, стереотипизиране и др. Тази медийна безотговорност се проявява и в нежеланието и/или неспособността на медиите да анализират адекватно информацията и да “разграничават истината от лъжата” (с.337). Вторият позитивен резултат, който е и един от най-интересните в изследването, е по отношение динамиката на (без)отговорността и разменените места в отделните под-периоди по отношение свърхпроизводството на стереотипни и отрицателни образи: “Източниците на негативни отношения в медиите в периода 2013-15г. са предимно политици, а от 2016г. до 2017 г. са предимно медии и/или журналисти” (с. 334).
- Авторът не е първият, който идентифицира три негативни тенденции: речта на омразата се ‘легитимира’ – с безкрайната противоречивост на понятието легитимира в този драматично негативен контекст – като обичайна практика; бежанците се превръщат в нов за българското общество образ на врага, но негово достойнство е, че ги извежда на основата на солиден медиен корпус. Третата негативна тенденция е политическата инструментализация на темата за бежанците, отново подкрепена с интересни емпирични наблюдения като следното: “партийните медии не са източник на нито едно позитивно отношение спрямо бежанците“ (с. 335-336).
- Заслужава да се отбележи, че авторът търси библиографски баланс на западни и български публикации, като коректно и изчерпателно изброява във всяка част авторите, които са го вдъхновили и подпомогнали в изследването.

Няма изследване, което освен множеството си позитивни резултати, да не оставя и някои открити въпроси, както и да съдържа известни дефицити и дисбаланси. Бих открила два теоретични и един процедурен. Любопитно е, че първият теоретичен дисбаланс е свързан

не с дефицит, а със ‘свръхпроизводство’: авторът поставя по-многобройни и по-амбициозни въпроси и изследователски задачи отколкото една докторска дисертация може да зададе, да изследва и на които аргументирано да отговори, напр. Ориентът в съзнанието на съвременния европеец (с.72), политика на прием на бежанци на различни страни (с.70), Ориентализмът като политическа доктрина (с. 84), корените на екстремизма и фундаментализма в съвременния свят (с.90), Османската империя и Турция като източници на страх в българското общество (с. 111). Това дълбоко заглеждане в многобройни и хетерогенни сфери – бежанска политика, социална психология, политическа антропология, културология и т.н. – свидетелства за широки интереси на автора, но олекотява аналитичната плътност на дисертацията. „Считам, че фундаментализмът може да се разглежда и като религиозен национализъм“ (с.92) – това типично за пъстрата тематична хетерогенност твърдение е наистина от сферата на мнението (‘считам’), а не на научното доказателство, защото не е изведено – и не може да бъде изведено – на базата на изследване на българските медийни дискурси за бежанците.

Това изобилие от теми не е достатъчно компенсирано от солиден клъстер от понятия, съсредоточаването върху чиято теоретизация би подобрило концептуалната канава на изследването: криза, бежанска криза, фейк, триадата *Bordering/Othering/Ordering* - свръхпроизводство на граници, различие и ред, *everyday bordering* и др. Липсата на този по-адекватен концептуален клъстер, който би трябвало да се разгърне на основата на авторитетни автори, води докторанта до грешни твърдения – и във фактологичен, и в теоретичен смисъл: “Повишаването в броя на бежанците и търсещите убежище на Стария континент в този период не е чак толкова голямо, з да означава криза в смисъла на определението, което дава Палашев” (с.145). Бежанските потоци, чийто медийни репрезентации авторът анализира, са най-големите в Европа след Втората световна война и напълно се вписват в понятието бежанска криза. Концептуалната прецизност би допринесла авторът по-точно и fino да разгледа политическите и медийни дискурси в България, която преди, по време и след бежанската криза остава транзитна страна, което инвалидира популистко-националистическите предпочитания към апокалиптични образи като ‘нашествие’, ‘завладяване’ и т.н.

Автореферетът би следвало да следва структурата на дисертацията.

Оценка на личния принос на кандидата

Списъкът с приноси очертава основните резултати в дисертацията. Първият и последният биха могли да се обединят, както и вторият и третият, четвъртият е пожелателен и съвпада с Препоръки.

Приносите на кандидата от изследването са лични. Бих ги обобщила в две групи:

- богато и солидно емпирично изследване на множество медии за пет-годишен период по отношение политиките на репрезентация на бежанците в ситуация на бежанска криза;
- доказването на тезата за пределна политизация и инструментализация на бежанската тема, превръщането на един хуманитарен проблем в секуритарен, на базата на солиден корпус политически и медийни дискурси.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направено е солидно емпирично изследване със собствени резултати и приноси, което ми дава основание да подкрепя присъждането на образователната и научната степен “доктор” по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Медийни и комуникационни изследвания)

22 февруари 2019г.

Изготвил становище:

проф. д-р Анна Кръстева